Jozef Gabčík

slovenský vojak pôsobiaci v exilovej česko-slovenskej armáde, účastník operácie Antropoid

* 8.4.1912 Poluvsie (Rajecké Teplice)

† 18.6.1942 Praha

výstava pri príležitosti 110. výročia narodenia a 80. výročia úmrtia

V kalendáriu udalostí európskeho protifašistického odboja v období 2. svetovej vojny je 27. máj 1942 natrvalo zapísaný ako deň uskutočnenia atentátu na zastupujúceho ríšskeho protektora v Čechách a na Morave SS-obergruppenfuhrera Reinharda Heydricha. Po 80 rokoch si v súvislosti s touto udalosťou spopmíname na jedného z jej hlavných aktérov, rodáka z obce Stránske v Rajeckej doline, Slováka Jozefa Gabčíka .

Jozef Gabčík sa narodil v gazdovskej rodine Ferdinanda a Márie Gabčíkovcov 8. apríla 1912. Bol najmladší zo štyroch detí. Do obecnej školy chodil v Rajeckých Tepliciach, ale nemal veľa času na učenie, lebo musel pomáhať v gazdovstve. Nechýbal pri nijakých lapajstvách. Jeden z jeho vrstovníkov naňho spomínal: „Otec chcel, aby zostal na gazdovstve, ale on bol taký živý, svetasúci chlapec – smelec… Zatúžil „ísť kdesi“, nechcel zostať na gazdovstve…“ Po skončení obecnej školy Gabčík odišiel učiť sa do Kovářova, kde absolvoval meštianku a dve triedy všeobecnej živnostenskej školy. Roku 1932 narukoval k 14. pluku v Košiciach, potom šiel do poddôstojníckej školy v Prešove. Podpísal zmluvu ďalejslúžiaceho v košickom pluku na 6 rokov. Otec však napísal veliteľovi, že mu syn chýba v hospodárstve, a tak J. Gabčíka z armády prepustili na vlastnú žiadosť. Vrátil sa domov a našiel si prácu v žilinskej chemickej továrni, kde ho zamestnali pri reaktore na výrobu yperitu. Rád politizoval o tom, čo počul v rádiu. Zdôrazňoval, že proti fašizmu sa musia zjednotiť všetci bez ohľadu na národnosť, či politickú príslušnosť. Vyslovil obavy z vojny, ktorú chystal Hitler. V polovici marca 1937 utrpel Gabčík vo fa brike úraz, pri ktorom si poškodil zrak. V septembri 1938 privítal všeobecnú mobilizáciu. Bol však nešťastný, že jeho ročník nepovolali. Dostal ponuku na miesto vedúceho vojenských skladov v Skalke pri Trenčíne, ktoré prijal.

Krátko po vyhlásení Slovenského štátu v marci 1938 prišla do skladu nemecká hliadka a chcela v ňom umiestniť svoje stráže. Gabčík jej odmietol vydať kľúče od skladu a tak si ich vynútila násilím. To ho donútilo k rozhodujúcemu kroku. Dňa 3. júna 1939 uvoľnil v sklade otvory na bombách s yperitom. Unikajúci plyn spôsobil otravu niekoľkým nemeckým vojakom a spôsobil škodu za 50 tisíc mariek. Gabčík pod hrozbou trestu za sabotáž sa rozhodol ujsť aj so zbraňou a strelivom. S priateľom Jánom Doruškom cez Žilinu a Krásno nad Kysucou prešli až ku Zborovu a 4. júna prekročili slovensko-poľskú hranicu. Dostali sa na čs. konzulát v Krakove, kde vstúpili do Zahraničnej vojenskej skupiny československej. Tam sa Gabčík spoznal s čatárom Janom Kubišom a spolu s Dorušekom sa prihlásili do cudzineckej légie. Koncom júna 1939 ich previezli vlakom do Gdyne a odtiaľ spolu so 435 čs. vojakmi loďou do Francúzska. Ako príslušníkov cudzineckej légie ich vyslali do arabskej osady El Arich. Tam podstúpili tvrdý výcvik. Po mesiaci sa vrátili do francúzskeho mesta Agde, kde sa formovala čs. zahraničná jednotka. Stali sa príslušníkmi 1. čs. divízie gen. Rudolfa Viesta. Divízia bola nasadená do bojov na obranu Francúzska proti nemeckým okupantom. Gabčík sa týchto bojov účastnil od 13. júna ako rotmajster – veliteľ guľometného družstva v povodí rieky Marny. Koncom júna po prebití sa z nepriateľského obkľúčenia odišiel medzi poslednými čs. vojakmi z prístavu Séte do Veľkej Británie. Tam prešiel tábormi v Cholmondely a Orwestey. Neskôr absolvoval parašutistický výcvik v Škótsku a potom kurz pre zvláštne úlohy. V decembri 1940 ho vyznamenali Čs. vojnovým krížom z roku 1939.

Začiatkom októbra 1941 Gabčíkovi oznámili, že spolu s rotmajstrom Karlom Svobodom budú vysadení na území Čiech s úlohou zlikvidovať R. Heydricha, resp. K. H. Franka. Keď sa Svoboda pri výcviku zranil, Gabčíkovi určili nového partnera – Jana Kubiša. Na záver špeciálnej prípravy dostal J. Gabčík toto hodnotenie : „Živý a veľmi disciplinovaný vojak. Je dokonale spoľahlivý a veľmi ochotný, dobrý vedúci, prvotriedny skokan, vrcholne fit…“ To zrejme zavážilo pri výbere Gabčíka za veliteľa výsadku Antropoid. O svojej úlohe zlikvidovať R. Heydricha sa dozvedeli začiatkom decembra 1941.

Oboch vysadili na území západných Čiech 29. 12. 1941 pri obci Nehvizdy neďaleko Prahy. Kontaktovali sa s príslušníkmi domáceho odboja a po rôznych peripetiách sa dostali do Prahy, kde sa spojili s členmi ilegálnej odbojovej organizáciou JINDRA a pripravovali na uskutočnenie atentátu na Heydricha.

Zastupujúci ríšsky protektor sa 27. mája 1942 asi o 10, 10 hod. dopoludnia vybral v aute zo svojho zámockého sídla v Panenských Břežanech do Prahy. Odtiaľ mal pokračovať do Hitlerovho hlavného stanu. V Prahe – Libni ich už čakali Gabčík, Kubiš, Valčík, kpt. Opálka a ďalší, čo boli zasvätení do akcie skupiny Antropoid. Auto s Heydrichom vošlo do zákruty v Holešovičkách v čase, kedy zo zastávky odchádzala električka do Kobylís. Bolo 10, 31 hod. Šofér pred zákrutou pribrzdil a vtedy do jazdnej dráhy auta skočil z chodníka mladý muž v balónovom plášti, akoby chcel dostihnúť odchádzajúcu električku. Už predtým v aktovke prikrytej plášťom popamäti poskladal samopal Sten-gun. Zhodil plášť a samopal namieril na Heydricha v približujúcom sa aute, vzdialenom iba 4 – 5 metrov. Stisol spúšť. Raz, druhý i tretí raz. Zbraň sa neozvala, strela z hlavne nevyšla. Boli to určite najdlhšie sekundy v živote rotmajstra Gabčíka. Zahodil nepoužiteľnú zbraň a začal utekať z miesta činu. Vtedy vstúpil na scénu Jan Kubiš. Vytiahol bombu s plastickou trhavinou a hodil ju pod auto. Ozvala sa ohlušujúca detonácia. Auto skĺzlo ku chodníku, Heydrich bol ťažko zranený.

Zatiaľ sa Gabčík snažil dostať k dámskemu bicyklu, ktorý si neďaleko odložil ešte pred atentátom. Zranený Heydrich ho prenasledoval a dva razy na Gabčíka vystrelil. Ten streľbu opätoval. Silnejúca bolesť donútila Heydricha zastať. Gabčík unikal ďalej prenasledovaný Heydrichovým šoférom až sa mu podarilo esesáka zneškodniť. Potom pokračoval v úteku a dostal sa do bytu rodiny Fafkových. Pre neho i ďalších účastníkov atentátu a ich pomocníkov nastali ťažké hodiny a dni. Zvesť o atentáte sa rozletela do celého sveta. Hitler ešte v ten deň zvolal poradu najbližších spolupracovníkov a nariadil Frankovi, aby ako odvetu zatkol desaťtisíc Čechov. Heydrich zraneniu, ktoré utrpel pri atentáte, podľahol 8. júna 1942. Nasledovali rozsiahle zatýkania a popravy tisícov českých vlastencov. Do pátrania po atentátnikoch a perzekučných zásahov proti obyvateľstvu bolo nasadených vyše 13 tisíc príslušníkov nacistického potlačovacieho aparátu. Napriek tomu účastníkom atentátu pomáhalo veľa statočných ľudí. Ukrývali ich na viacerých miestach, až sa po niekoľkých dňoch dostali do katakomb pravoslávneho kostola v Resslovej ulici v Prahe. Tam im príslušníci odboja nosili potraviny a prikrývky. Gestapo sa však z výpovedí niektorých zatknutých dozvedelo o úkryte parašutistov.

Nadránom 18. júna 1942 kostol a jeho okolie obkľúčilo asi 700 príslušníkov gestapa, jednotiek SS a ďalší asistujúci. Vtrhli do chrámu a zaútočili na ukrývajúcich sa parašutistov. Traja z nich (Opálka, Kubiš, Švarc) sa bránili a posledné náboje v pištoliach si nechali pre seba. Jeden z nich bol ihneď mŕtvy, ďalší dvaja zomreli pri prevoze do lazaretu SS. V krypte pod kostolom zostali Gabčík, Valčík, Hrubý a Bublík. Pokračovali v odpore. Asistujúci hasiči však postupne naplnili podzemné priestory kostola vodou a štyria parašutisti sa ocitli v bezvýchodiskovej situácii. Aby sa nedostali do rúk nacistov, vzali si životy guľkou do hlavy…

Dôsledky atentátu boli kruté. Počas II. stanného práva od 27. mája do 3. júla 1942 bolo v Protektoráte zatknutých 3188 osôb českej národnosti a na základe rozsudkov stanných súdov v Prahe a Brne bolo zastrelených 1400 českých ľudí. Dňa 29. septembra odsúdili na smrť 252 osôb, ktoré sa podieľali na príprave a uskutočnení atentátu. Zlikvidovaní boli v októbri 1942, resp. zahynuli v koncentračnom tábore Mauthausen. Do vyhladzovacích táborov bolo z Protektorátu odoslaných okolo 3000 Židov, ktorí tam všetci zahynuli. Celkový počet obetí „heydrichiády“ činil do 5000 osôb, teda desaťkrát viac ako pri I. stannom práve.

Rodina Jozefa Gabčíka v strachu prečkala vojnové časy. Po skončení vojny Gabčíkovmu otcovi doručili oznámenie Ministerstva vojny Veľkej Británie, že meno jeho syna bolo 21. februára 1946 zapísané do knihy cti za statočné správanie. Gabčíka povýšili in memoriam na kapitána. Posmrtne mu v r. 1949 udelili Zlatú hvězdu Řádu za svobodu, r. 1968 Rad Bieleho leva a 8. 5. 1992 Rad gen. M. R. Štefánika. Jeho meno má v názve 5. pluk zvláštneho určenia v Žiline a tiež súťaž výsadkových vojsk Memoriál Jozefa Gabčíka. Od roku 2002 priečelie vchodu do kasární pluku zdobí busta tohto muža výnimičných činov. Tým si súčasníci úctia jeho pamiatku.

Dušan Halaj, CSc.

Pamätník Jozefovi Gabčíkovi kpt. In memoriam v Žiline

Pamätník rtn. Jozefovi Gabčíkovi, kpt. In memoriam, veliteľovi skupiny Antropoid a účastníkovi atentátu na ríšskeho protektora, generála SS Reinharda Heydricha bol odhalený pri vchode do kasární 5. pluku špeciálneho určenia Jozefa Gabčíka dňa 24. 5. 2002. Autorom busty a pomníka hrdinovi je akademický sochár Štefan Pelikán, člen Klubu vojenských výsadkárov SR.

Príležitostná poštová pečiatka, vydaná k odhaleniu pomníka
Jozefa Gabčíka Slovenskou poštou, š.p.

Lístok Vojenskej pošty Armády SR, variant vyhotovený v hnedej farbe s podpisom autora pomníka a portrétu na prítlači – akademického sochára Štefana Pelikána.

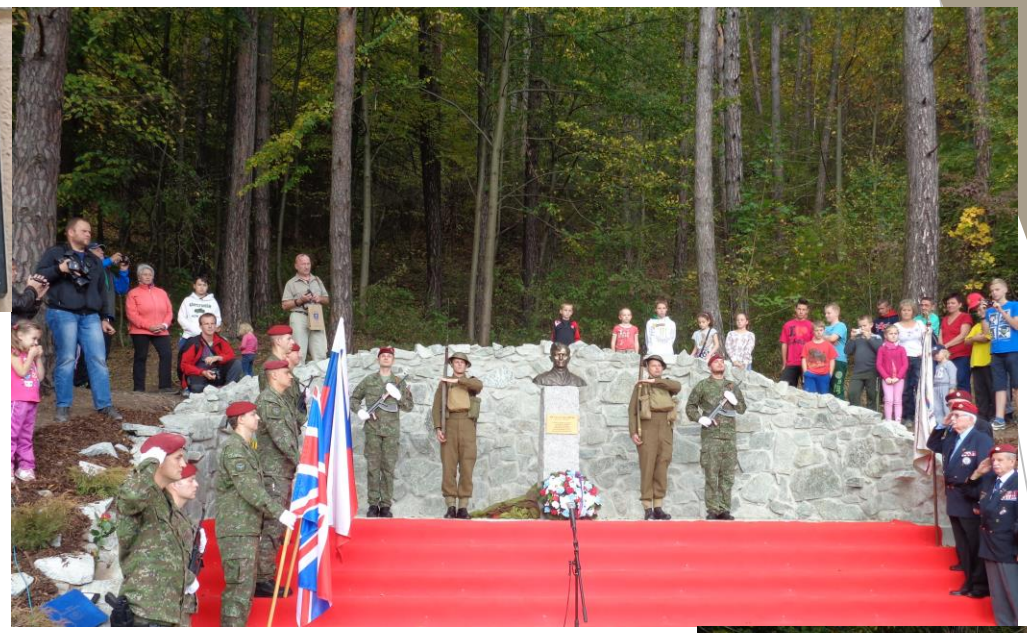

pamätník Jozefa Gabčíka, 2014

pamätná tabuľa - rodný dom Jozefa Gabčíka

Rajecké Teplice mestská časť Poluvsie

Mgr. art. Peter Repka, autor busty

Jozef Gabčík

operácia Antropoid

(výber kníh z fondu Krajskej knižnice v Žiline)

Operácie Anthropoid – atentát československých parašutistov Jozefa Gabčíka a Jána Kubiša na ríšskeho kancelára Reinharda Heydricha. Odohral sa 27. mája 1942.

Súpis kníh operácia Antropoid (výber)

GRANT, RG. *Atentáty : šokujúce okamihy v dejinách: vraždy, zrady a úklady*. Bratislava: Perfekt, 2005. 192 s. ISBN 8080463131

EMMERT, František. *Atentát na Heydricha*. Brno: B4U Publishing, 2008. 95 s. ISBN 9788087222003

BINET, Laurent. *HHhH : [Himmlerov mozog Heydrich*. Bratislava: Marenčin PT, 2010. 333 s. ISBN 9788081140655

JENŠÍK, Miloslav. *Heydrich kontra Anthropoid : známe celou pravdu?*. Praha: Epocha, 2011. 124 s. ISBN 9788074250651

EMMERT, František. *Československý odboj za druhé světové války*. 1. vyd. Praha: Mladá fronta, 2015. 207 s. ISBN 9788020438867

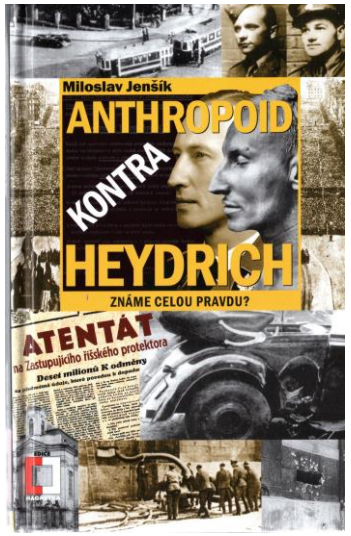

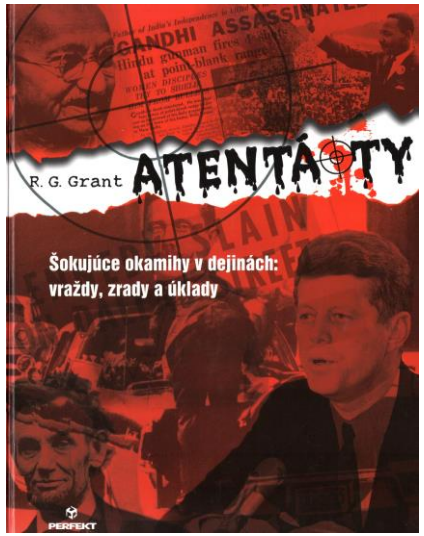

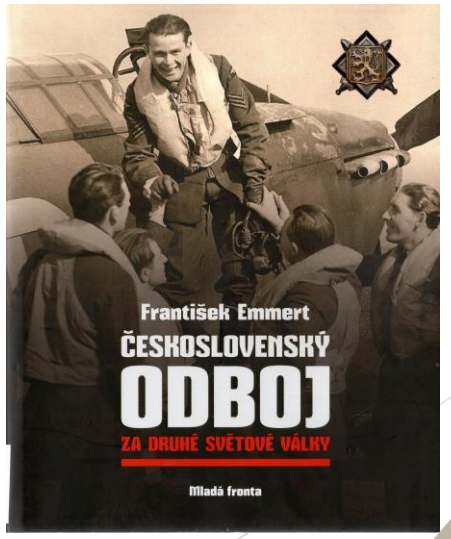

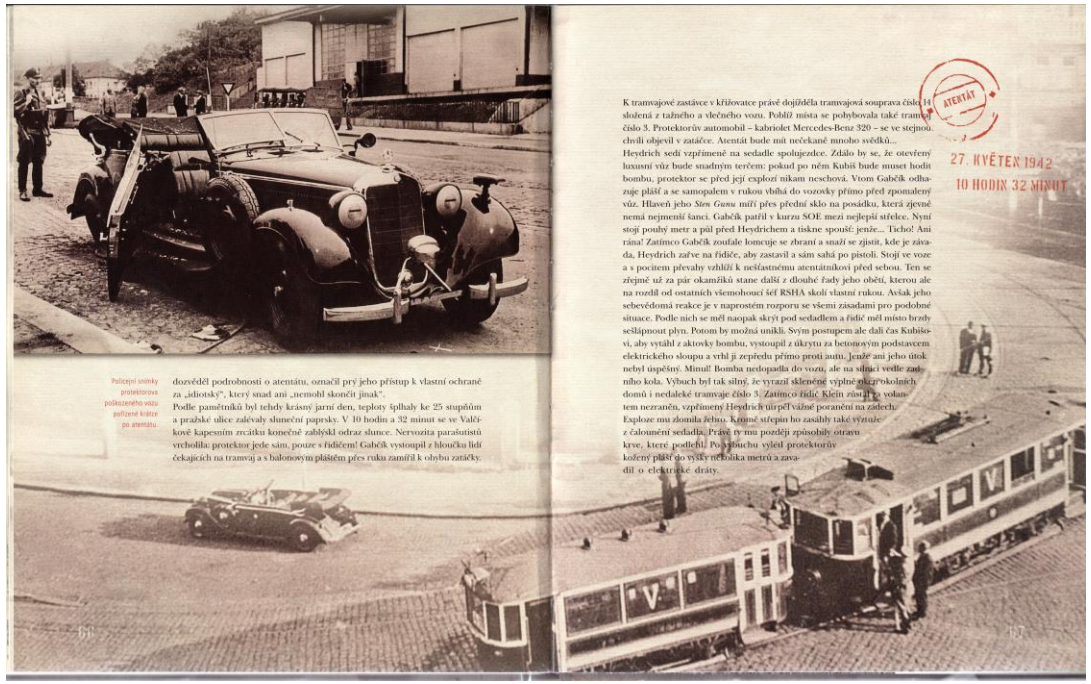

Policejní snímky protektorova poškozeného vozu pořízené krátce po atentátu.

dozvěděl podrobnosti o atentátu, označil prý jeho přístup k vlastní ochraně za „idiotský", který snad ani „nemohl skončit jinak".

Podle pamětníků byl tehdy krásný jarní den, teploty šplhaly ke 25 stupňům a pražské ulice zalévaly sluneční paprsky. V 10 hodin a 32 minut se ve Valčíkově kapesním zrcátku konečně zablýskl odraz slunce. Nervozita parašutistů vrcholila: protektor jede sám, pouze s řidičem! Gabčík vystoupil z hloučku lidí čekajících na tramvaj a s balonovým pláštěm přes ruku zamířil k ohybu zatáčky.

K tramvajové zastávce v křižovatce právě dojížděla tramvajová souprava číslo 14 složená z tažného a vlečného vozu. Poblíž místa se pohybovala také tramvaj číslo 3. Protektorův automobil – kabriolet Mercedes-Benz 320 – se ve stejnou chvíli objevil v zatáčce. Atentát bude mít nečekaně mnoho svědků...

Heydrich sedí vzpřímeně na sedadle spolujezdce. Zdálo by se, že otevřený luxusní vůz bude snadným terčem; pokud po něm Kubiš bude muset hodit bombu, protektor se před její explozí nikam neschová. Vrom Gabčík odhazuje plášť a se samopalem v rukou vbíhá do vozovky přímo před zpomalený vůz. Hlaveň jeho *Sten Gunu* míří přes přední sklo na posádku, která zjevně nemá nejmenší šanci. Gabčík patřil v kurzu SOE mezi nejlepší střelce. Nyní stojí pouhý metr a půl před Heydrichem a tiskne spoušť: jenže... Ticho! Ani rána! Zatímco Gabčík zoufale lomcuje se zbraní a snaží se zjistit, kde je závada, Heydrich zařve na řidiče, aby zastavil a sám sahá po pistoli. Stojí ve voze a s pocitem převahy vzhlíží k nešťastnému atentátníkovi před sebou. Ten se zřejmě už za pár okamžiků stane další z dlouhé řady jeho obětí, kterou ale na rozdíl od ostatních všemohoucí šéf RSHA skolí vlastní rukou. Avšak jeho sebevědomá reakce je v naprostém rozporu se všemi zásadami pro podobné situace. Podle nich se měl naopak skrýt pod sedadlem a řidič měl místo brzdy sešlápnout plyn. Potom by možná unikli. Svým postupem ale dali čas Kubišovi, aby vytáhl z aktovky bombu, vystoupil z úkrytu za betonovým podstavcem elektrického sloupu a vrhl ji zepředu přímo proti autu. Jenže ani jeho útok nebyl úspěšný. Minul! Bomba nedopadla do vozu, ale na silnici vedle zadního kola. Výbuch byl tak silný, že vyrazil skleněné výplně okolních domů i nedaleké tramvaje číslo 3. Zatímco řidič Klein zůstal za volantem nezraněn, vzpřímený Heydrich utrpěl vážné poranění na zádech. Exploze mu zlomila žebro. Kromě střepin ho zasáhly také výtrusy z čalounění sedadla. Právě ty mu později způsobily otravu krve, které podlehl! Prý jsou tu vyleté protektorův kožený plášť do výšky několika metrů a zavadil o elektrické dráty.

5. června 1942. VYSKOVSKE NOVINY Číslo 23. Strana 3.

POPIS PACHATELŮ ATENTÁTU
na Zastupujícího říšského protektora.

K tiskavinovému atentátu na Zastupujícího říšského protektora dne 27. května 1942 sděluje hlavní úřadovna státní policie toto:

Obsáhlejší svědecké výpovědění obyvatelstva je nyní zjištěn téměř úplný popis obou pachatelů atentátu.

Pachatel, nechající Kirchmaierovu třídou — ulicí Na Kolbisku — ulicí Na Zápolí směrem k Troji, skáčma mezitím, je poznačen takto:

Vysoký 160 až 170 cm; stáří 25 až 32 let; široký v ramenou, statební stavba těla; velká hlava, dlouhá opálený, bezvousý obličej; přímé nos, odulé rty, silně vyčnívající ficní kosti a vlnité, dozadu sčesané tmavé vlasy. Obličej byl pachatel v tmavé šaty se světlými proužky. Při provedení činu a na útěku byl bez pokrývky hlavy.

Upozorňuje se na to, že tento pachatel přehnal pěšky a že na místě činu měl zanechat dámské velociped. Je to velociped značky «Moto-Veto» J. Křižmář Teplitz», tovární číslo 40363, a je zde zobrazen.

Druhý pachatel, jenž přehnal na pánském velocipedu, který byl připraven na místě činu, Kirchmaierovou třídou směrem k Staré Libni, vypadal takto:

Vysoký 168 až 170 cm; stáří 30 až 38 let; štíhlá, slabá postava; plný okrouhlý a bezvousý obličej s vyseděnými lícními kostmi; tmavé vlasy. — Obličej byl tímto pachatel v tmavomědě až černé obnošené pracovní šaty se světlejšími proužky a v dlouhými kalhotami. Na mokrou mží černé střevíce. Jako pokrývku hlavy měl černý měkký klobouk.

Pachatel levičel na levé straně obličeje a měl poranění buď na levé tváři, na levém uchu nebo na levém spánku.

Tyto zde zobrazené věci

a) světlehnědý lehký letní plášť z balonového hedvábí a polyamidu balonová čepice béžové barvy z velbloudí srsti (s okrouhlou modrofialovou značkou firmy obchodního domu «Bílá labuť» v Praze).

b) měkká aktovka z hovězí kůže s hladkou tmavohnědou kůží, velikosti 410x210 mm. Aktovka je silně opotřebovaná, na okraji neodborně vyspravovaná černou nití. Uvnitř má mezistěnu ze světlého plátna.

c) hnědá silně opotřebovaná aktovka z krokodýří kůže. Velikost 370x200 mm. Postranní kryt jsou rovněž neodborně vyspravovány černou nití. V pravém dolním rohu úzká obloukovitá trhlina, která byla sešita čtyřmi papírkovitě nařezanými stehy, rovněž byly zaharvovány na místě činu.

1. Kdo zná pachatele anebo kdo zná osoby, na něž se hodí výše uvedené popisy?
2. Které osoby se chovaly po atentátu podezřele, obavišlať kdo měl po atentátu na obličeji poranění, kterých dříve nebylo?
3. Kdo je pohřešován zobrazený dámský velociped? Kdo zná osoby, které po spáchání atentátu již nebyly viděny se svým dámským velocipedem?
4. Komu patří zobrazené aktovky nebo u kterých osob byly viděny?
5. U kterých osob je pohřešován zobrazený letní plášť a sportovní čepice?

Na údaje z řad obecenstva, které povedou k zjištění pachatele, je vypsána odměna 10 miliónů korun. Tato odměna bude plně vyplacena. Všechna, také anonymní sdělení, přijímá na přání přísně důvěrně každá německá a protektorátní policejní úřadovna. (ČTK)

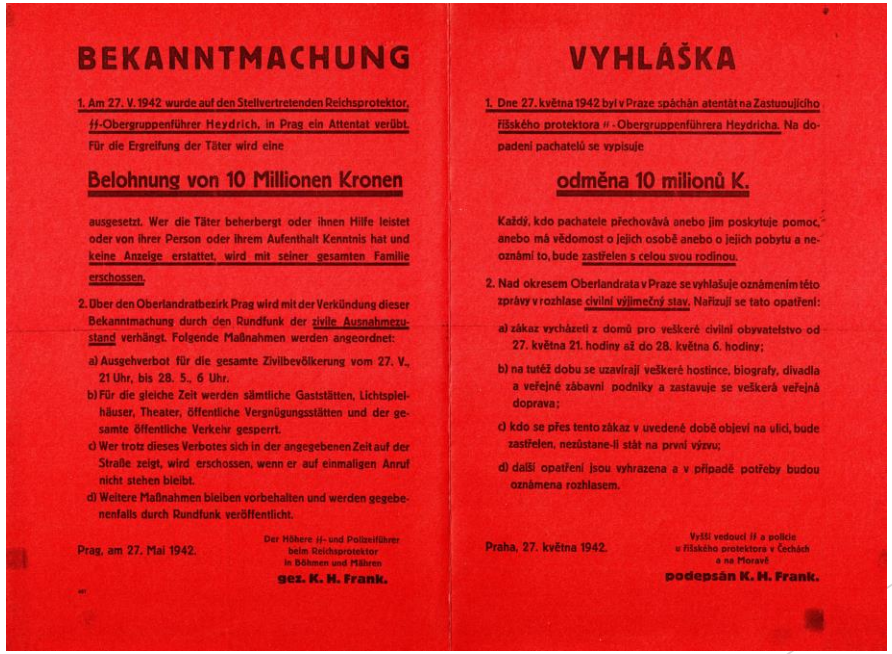

BEKANNTMACHUNG

1. Am 27. V. 1942 wurde auf den Stellvertretenden Reichsprotektor, SS-Obergruppenführer Heydrich, in Prag ein Attentat verübt.

Für die Ergreifung der Täter wird eine

Belohnung von 10 Millionen Kronen

ausgesetzt. Wer die Täter beherbergt oder ihnen Hilfe leistet oder von ihrer Person oder ihrem Aufenthalt Kenntnis hat und keine Anzeige erstattet, wird mit seiner gesamten Familie erschossen.

2. Über den Oberlandratbezirk Prag wird mit der Verkündung dieser Bekanntmachung durch den Rundfunk der zivile Ausnahmezustand verhängt. Folgende Maßnahmen werden angeordnet:

a) Ausgehverbot für die gesamte Zivilbevölkerung vom 27. V., 21 Uhr, bis 28. 5., 6 Uhr.

b) Für die gleiche Zeit werden sämtliche Gaststätten, Lichtspielhäuser, Theater, öffentliche Vergnügungsstätten und der gesamte öffentliche Verkehr gesperrt.

c) Wer trotz dieses Verbotes sich in der angegebenen Zeit auf der Straße zeigt, wird erschossen, wenn er auf einmaligen Anruf nicht stehen bleibt.

d) Weitere Maßnahmen bleiben vorbehalten und werden gegebenenfalls durch Rundfunk veröffentlicht.

Prag, am 27. Mai 1942.

Der Höhere SS- und Polizeiführer
beim Reichsprotektor
in Böhmen und Mähren
gez. K. H. Frank.

VYHLÁŠKA

1. Dne 27. května 1942 byl v Praze spáchán atentát na Zastupujícího říšského protektora SS-Obergruppenführera Heydricha. Na dopadení pachatelů se vypisuje

odměna 10 milionů K.

Každý, kdo pachatele přechovává anebo jim poskytuje pomoc, anebo má vědomost o jejich osobě anebo o jejich pobytu a neoznámí to, bude zastřelen s celou svou rodinou.

2. Nad okresem Oberlandrata v Praze se vyhlašuje oznámením této zprávy v rozhlase civilní výjimečný stav. Nařizují se tato opatření:

a) zákaz vycházení z domů pro veškeré civilní obyvatelstvo od 27. května 21. hodiny až do 28. května 6. hodiny;

b) na tutéž dobu se uzavírají veškeré hostince, biografy, divadla a veřejné zábavní podniky a zastavuje se veškerá veřejná doprava;

c) kdo se přes tento zákaz v uvedené době objeví na ulici, bude zastřelen, nezůstane-li stát na první výzvu;

d) další opatření jsou vyhrazena a v případě potřeby budou oznámena rozhlasem.

Praha, 27. května 1942.

Vyšší vedoucí SS a policie
u říšského protektora v Čechách
a na Moravě
podepsán K. H. Frank.

Jozef Gabčík

knihy o osobnosti

(výber kníh z fondu Krajskej knižnice v Žiline)

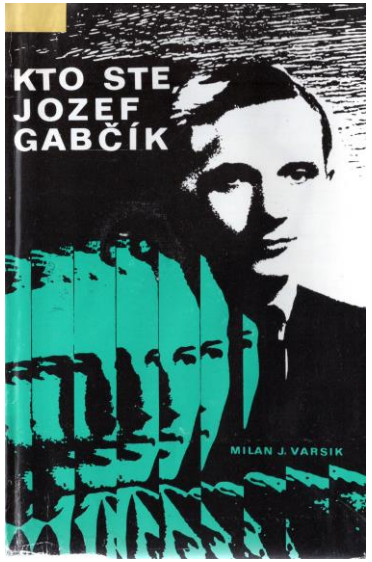

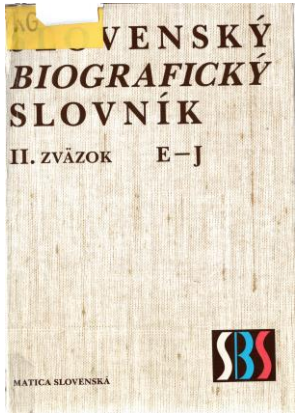
VENSKÝ
BIOGRAFICKÝ
SLOVNÍK
II. ZVÄZOK E–J
MATICA SLOVENSKÁ

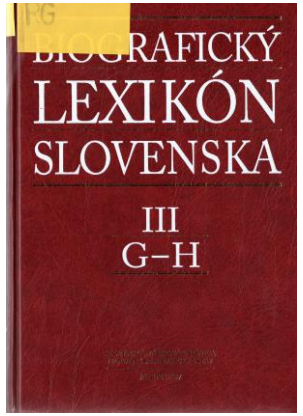
BIOGRAFICKÝ
LEXIKÓN
SLOVENSKA
III
G–H

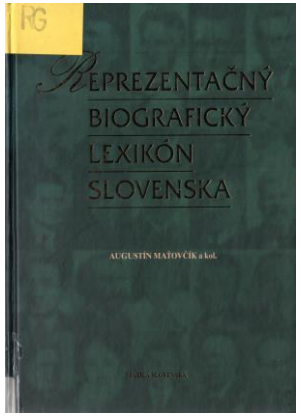
REPREZENTAČNÝ
BIOGRAFICKÝ
LEXIKÓN
SLOVENSKA
AUGUSTÍN MAŤOVČÍK a kol.

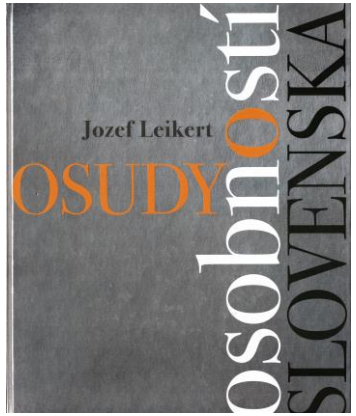
Jozef Leikert
OSUDY osobností SLOVENSKA

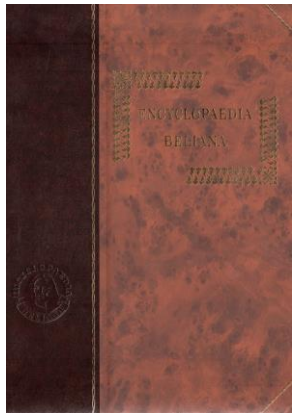
ENCYCLOPAEDIA
BELIANA

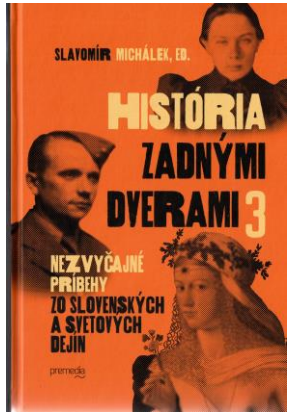
SLAVOMÍR MICHÁLEK, ED.
HISTÓRIA
ZADNÝMI
DVERAMI 3
NEZVYČAJNÉ
PRÍBEHY
ZO SLOVENSKÝCH
A SVETOVÝCH
DEJÍN
premeda

krajská
knižnica
v žiline
KALENDÁRIUM
výročia osobností okresu Žilina a Bytča
2022

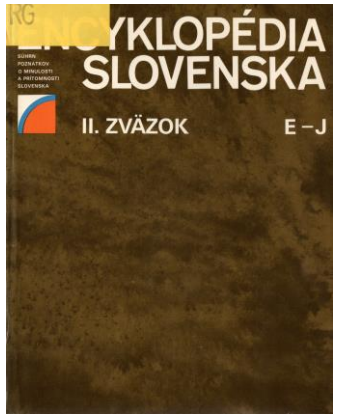
ENCYKLOPÉDIA
SLOVENSKA
II. ZVÄZOK E–J

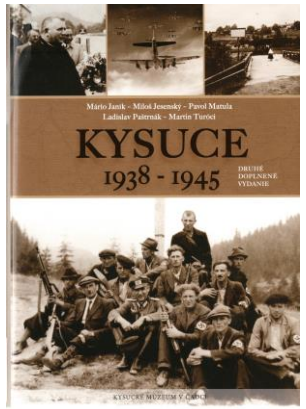
Mário Janík - Miloš Jesenský - Pavol Matula
Ladislav Paitmák - Martin Turóci
KYSUCE
1938 - 1945
DRUHÉ DOPLNENÉ VYDANIE

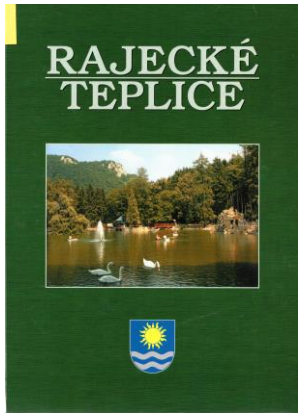
RAJECKÉ
TEPLICE

Vojenské osobnosti
československého odboje
1939–1945

Vojenské osobnosti
dejín Slovenska
1939 – 1945

Súpis kníh o osobnosti (výber)

VARSIK, Milan. Kto ste, Jozef Gabčík. Bratislava: Mladé letá, 1973. 185 s.

Encyklopédia Slovenska 2 E-J. 1. vyd. Bratislava: Veda, 1978. 531 s.

Slovenský biografický slovník 2. E-J : od roku 833 do roku 1990. Martin: Matica slovenská, 1987. 587 s.

Reprezentačný biografický lexikón Slovenska. 1. vyd. Martin: Vydavateľstvo Matice slovenskej, 1999. 384 s. ISBN 8070905379

Encyclopaedia Beliana : slovenská všeobecná encyklopédia. 4. zväzok, Eh-Gala. 1. vyd. Bratislava: Encyklopedický ústav SAV, 2005. 698 s. ISBN 8022408476

Vojenské osobnosti československého odboje 1939 - 1945. Praha: Ministerstvo obrany ČR, 2005. 348 s. ISBN 8072782339

KUBÍK, Lubomír. Proč Gabčík nestřílel. Praha: Prostor, 2006. 268 s. ISBN 8072601660

Rajecké Teplice. 2. vyd. Žilina: Knižné centrum, [2006. nestránkované]. ISBN 8080642605

Biografický lexikón Slovenska. III, G-H. Martin: Slovenská národná knižnica, 2007. 739 s. ISBN 9788089023967

Vojenské osobnosti dejín Slovenska 1939-1945. 1. vyd. Bratislava: Vojenský historický ústav, 2013. 283 s. ISBN 9788089523207

STRAKA, Juraj. 95 rokov atletiky v Žiline 1921-2016. 1. vyd. Žilina: Facta Non Verba, 2017. 309 strán. ISBN 9788089803033

HOMOLOVÁ TÓTHOVÁ, Veronika. Mama milovala Gabčíka. Prvé vydanie. Bratislava: Ikar, 2018. 485 strán. ISBN 9788055164922

JANÍK, Mário. Kysuce 1938-1945 : vojnové osudy Kysúc a Kysučanov v rokoch 1938-1945. Druhé doplnené vydanie. v Čadci: Kysucké múzeum, 2019. 398 strán. ISBN 9788089751242

LEIKERT, Jozef. Osudy osobností Slovenska. Prvé vydanie. Bratislava: Ikar, 2020. 414 strán. ISBN 9788055170305

MICHÁLEK, Slavomír. História zadnými dverami : nezvyčajné príbehy zo slovenských a svetových dejín. 3. Prvé vydanie. Bratislava: Premedia, 2021. 572 strán. ISBN 9788081599996

JANČULOVÁ, Ivana. Kalendárium : výročia osobností okresu Žilina a Bytča v roku 2022. Žilina: Krajská knižnica v Žiline, 2022. 94 strán.

Jozef Gabčík

články o osobnosti

(výber článkov z fondu Krajskej knižnice v Žiline)

Na Gabčíkov čin sa nemožno dívať dnešnými očami

Denník Pravda prináša seriál **Najväčší Slovák.** Každú stredu si môžete prečítať príbeh o človeku, ktorý bol vo svojej oblasti výnimočný a v celoštátnom hlasovaní sa dostal do finále – medzi desiatku tých, ktorí získali najviac SMS. Názory na väčšinu finalistov nie sú jednoznačné a čierno-biele. Pokúsime sa ich však vykresliť čo najplastickejšie.

Radovan Krčmárik

NAJVÄČŠÍ SLOVÁK

Denník Pravda je partnerom projektu RTVS

XP190568/09

Tá scéna je už dobre známa z filmov a kníh. V stredu 27. mája 1942 okolo 10.32 h sa na križovatke v pražskej Libni objavil kabriolet s číslom SS-4, v ktorom sedel vysoký nacistický funkcionár a zastupujúci ríšsky protektor Reinhard Heydrich. Za zákrutou naňho čakali dvaja muži. Jeden skrýval samopal, druhý bombu. A hoci útok neprebehol celkom podľa plánu, úlohu splnili. Heydrich zraneniam podľahol. Veliteľom tejto operácie a jedným z atentátnikov bol 30-ročný rodák z Poluvsia Jozef Gabčík.

Do desiatky finalistov ankety o najväčšieho Slováka sa dostal až dodatočne, keď nahradil Mariku Gombitovú. Niektorým ľuďom sa to nepozdávalo, vo výbere nechceli mať „atentátnika". Odborníci sa ho však zastali. Ako pripomína český historik Eduard Stehlík, nie je ani správne tvrdiť, že Gabčík „spáchal" atentát, lebo to vyvolava dojem, ako by bol zločinec. Tým bol však v skutočnosti Heydrich.

„Je ojedinelým príkladom toho, ako sa aj bežný človek dokáže stať známym či slávnym iba vďaka svojmu úsiliu, odhodlanosti a odvahe. Nepochybne patrí medzi osobnosti, ktoré si svojím odbojovým činom vyslúžili rešpekt a uznanie tak v českej či slovenskej spoločnosti, ako aj u spojencov z rokov druhej svetovej vojny," vyzdvihol Gabčíkov význam slovenský historik Marek Syrný.

Útek za hranice

Húževnatosť a odvahu Gabčík zrejme zdedil po svojom otcovi Františkovi. Ten mal čo robiť, aby sa postaral o ženu a štyri deti. Trikrát vycestoval za prácou do Ameriky, no driana sa opätalia. Z ušetrených peňazí si postavil dom, kúpil pole i kravy.

Jozef mu pomáhal na statku a vo volnom čase športoval. Ako 14-ročný odišiel do južných Čiech, kde sa vyučil za kováča zámočníka. Keď potom nastúpil na základnú vojenskú službu, zistil, že mu taký život vyhovuje. Namiesto návratu do civilu zostal v armáde ešte ďalšie tri roky. Prepustili ho až v apríli 1937, načo sa zamestnal v žilinskej továrni na výrobu bojových chemických látok.

S tým, čo sa v krajine dialo po Mníchovskej dohode, nesúhlasil. Asi ho ovplyvňovali aj názory otca, ktorý sa z USA vrátil ako sociálny demokrat, bol zástancom jednotného Československa, a keď Andrej Hlinka rečnil v Rajeckých Tepliciach, pred všetkými naňho pokrikoval, že je zradca.

Na jeseň 1938 sa Gabčík pri práci nadýchal jedovatého yperitu, následkom čoho takmer oslepol. Lekári mu odporučili, aby zmenil zamestnanie. Chvíľu pracoval ako vrátnik, potom ako správca vojenského skladu. Po vzniku Slovenského štátu sa rozhodol emigrovať. Zo skladu ukradol dve pištole a v júni 1939 ušiel do Poľska, kde sa prihlásil do vznikajúcej československej zahraničnej jednotky.

My to pre vás urobíme

Poliaci v tom čase s Nemeckom ešte nebojovali, a tak sa československí vojaci pobrali do Francúzska. Gabčík tam spolu s druhmi vstúpil do cudzinneckej légie, kde si mali odslúžiť päť rokov. Keď však v septembri 1939 vypukla vojna, z légie v Alžírsku ich uvoľnili, aby mohli vo Francúzsku vytvoriť československé zahraničné armádu.

S ňou Gabčík v júni 1940 absolvoval prvé boje, ale keď Francúzi kapitulovali, znova musel utekať, tentoraz do Anglicka. Tam sa ešte viac zblížil s českým vojakom Janom Kubišom, ktorého poznal už z Poľska. Stala sa z nich nerozlučná dvojica, pričom sa výborne dopĺňali - Kubišova rozvaha vyvažovala Gabčíkovu veselosť a temperament. Obaja sa prihlásili do špeciálnej jednotky, kde prešli tvrdým výcvikom.

„Je prvotriedny skokan, výnimočne zdatný a možno mu zveriť akúkoľvek operačnú úlohu," napísal o Gabčíkovi v auguste 1941 jeho britský školiteľ. Ocenili ito aj nadriadení. Keď hľadali veliteľa operácie Anthropoid, ktorá sa mala postarať o Heydrichovu likvidáciu, voľba padla práve na Gabčíka.

S akciou sa malo začať už v októbri 1941, ale druhý člen komanda Karel Svoboda sa pri zoskoku zranil, a tak ju odložili. Gabčík vtedy ako náhradu navrhol svojho kamaráta Kubiša. Oboch mužov pred cestou prijala exilová hlava štátu Edvard Beneš, ktorému vraj Gabčík sľúbil: „Nebojte sa, pán prezident, my to pre vás urobíme."

Malo to zmysel?

Koncom decembra 1941 oboch vysadili v okupovaných Čechách, kde sa im podarilo spojiť s odbojom. Vedomí si rizika, ktoré podstupujú, žili pritom v posledných mesiacoch náozaj intenzívne. Gabčík napríklad tomu, že mal priateľku vo Veľkej Británii, stihol v Prahe nadviazať hneď dve známosti - s 28-ročnou ovdovenou matkou i s 20-ročnou dcérou muža, ktorého rodina ho skrývala. S tou sa údajne i zasnúbil. Nemci obidve ženy po atentáte zatkli a popravili.

Pokiaľ ide o útok na Heydricha, pred siedmimi rokmi český historici dospeli k názoru, ktorý vyvracal dovtedajšie mýty. Gabčík s Kubišom sa vraj už v Anglicku cvičili tak, aby na auto hodili bombu, streľbou sa mali len istiť. Chaotická situácia však spôsobila, že museli improvizovať. Kľučkujúce Heydrichovo auto totiž v zákrute medzi dvoma električkami stratili z dohľadu, a keď sa zrazu vynorilo, stálo priamo pred nimi.

Gabčík zareagoval ako prvý, ale jeho samopal zlyhal - v hlavni sa vzpriečil náboj. Úspešný bol až Kubiš s bombou. Paradoxom je, že keby bol Heydrichov vodič dodržal „ochranárske" zásady - nezastaviť, ale, naopak, pridať plyn - zastupujúci ríšsky protektor by vyviazol bez ujmy.

Odplata Nemcov za jeho smrť bola krutá - tisíce popravených a odvlečených do koncentračných táborov, vypálené obce Lidice a Ležáky... Gabčíka a ďalších výsadkárov Nemci napokon obkľúčili v pražskom chráme sv. Cyrila a Metoda. Dvaja z nich zahynuli v boji, štyria vrátane Gabčíka spáchali samovraždu, Kubiš, ktorý po zranení upadol do bezvedomia, skonal v nemeckom lazarete.

Keďže atentát vyvolal taký teror, objavila sa kritika, že za tie obete nestál. Historici to však odmietajú. „Vojna nemá našu „mierovú" logiku. Bez obetí sa nedosiahne nič ani v politike či vo vojenstve," zdôraznil Syrný. Všetky odbojové hnutia museli podniknúť aktivity, ktoré si často vyžiadali mnoho nevinných životov. „Bez toho sa však proti nacistickej agresii bojovať nedalo," upozornil.

Podľa Syrného je dôležité, že zabitie jedného z piatich najvýznamnejších nacistov a následky tohto činu nemohli zostať bez povšimnutia. Aj vďaka tomu spojenci zmenili svoj postoj k obnove Československa. Pre väčšinu Slovákov je preto Gabčík skutočným hrdinom.

© AUTORSKÉ PRÁVA VYHRADENÉ

Nabudúce:
Milan Rastislav Štefánik
Poslednú časť seriálu si prečítajte v stredu 24. apríla

Busty Jozefa Gabčíka a Jana Kubiša v krypte chrámu sv. Cyrila a Metoda v Prahe.

Jozef Gabčík počas výcviku vo Veľkej Británii.

FOTO: PRAVDA, RADOVAN KRČMÁRIK, ARCHÍV I. ROZSÍVAĽ PRÁVA VYHRADENÉ

Jozef Gabčík

- **Narodil sa 8. apríla 1912 v Poluvsí** (dnes časť Rajeckých Teplíc) v robotníckej rodine, mal dvoch bratov a sestru.
- **V Čechách sa vyučil za kováča zámočníka,** potom ešte dva roky navštevoval živnostenskú školu.
- **Od októbra 1932 do apríla 1937 slúžil v armáde,** najprv na základnej vojenskej službe, potom ako vojak z povolania.
- **Po odchode do civilu** pracoval vo vojenskej chemickej fabrike, neskôr ako vrátnik a správca skladu.
- **4. júna 1939 odišiel zo Slovenska,** aby vstúpil do československého zahraničného vojska.
- **V júli 1940 sa dostal do Anglicka,** neúspešne sa hlásil k letectvu, potom ho prijali do jednotky špeciálnych operácií.
- **Na jeseň 1941** ho ako rotmajstra poverili vedením operácie Anthropoid – atentátom na Reinharda Heydricha.
- **S Janom Kubišom splnili rozkaz 27. mája 1942,** Heydrich zomrel na následky zranení 4. júna 1942.
- **Gabčík zahynul 18. júna 1942** po siedmich hodinách obliehania v pravoslávnom chráme sv. Cyrila a Metoda v Prahe.
- **Už počas života dostal viacero vyznamenaní,** prezident Andrej Kiska ho pred dvoma rokmi povýšil do hodnosti generálmajora in memoriam.

Vojna nemá našu „mierovú" logiku. Bez obetí sa nedosiahne nič ani v politike či vo vojenstve.

Marek Syrný
historik

Vnučka strojcu atentátu na Heydricha navštívila rodný dom Jozefa Gabčíka

Eva Štenclová
Rajecké Teplice

Generál československej armády František Moravec, autor plánu atentátu na ríšskeho protektora Reinharda Heydricha, zomrel v americkom exile pred viac ako 50 rokmi. Jeho vnučka Anita Moravec Gard si však na svojho deda dobre pamätá a o svoje spomienky sa podelila s účastníkmi pamätného stretnutia v Rajeckých Tepliciach. Pricestovala zo Spojených štátov aj preto, aby v časti Rajeckých Teplic Poluvsie, kde dodnes stojí rodný dom Jozefa Gabčíka, vzdala hold jednému z vykonávateľov útoku na Heydricha.

Na Slovensko zavítala pani Moravec Gard prvýkrát, a to na pozvanie Memorial Association for Free Czechoslovak Veterans v spolupráci so združením Coltajner v Považskej Bystrici. Po diskusii s považskobystrickými gymnazistami o druhej svetovej vojne, náraste neonacizmu a extrémizmu v spoločnosti sa presunula do rodiska Gabčíka. „Prišla som sem najmä preto, aby som si ho uctila ako veľmi významného Slováka. Takisto pamiatku všetkých bojovníkov československej armády v exile. Obdivujem, čo všetko dokázali v boji za demokraciu a slobodu," povedala.

Hoci žije v Americe, stále sa zaujíma o slovenskú a českú históriu, ale aj o súčasnosť. Zároveň sa snaží o obnovenie pamiatky Františka Moravca, kedže minuly rešim chcel na neho zabudnúť. Ona sama ho vnímala ako prísneho, no veľmi láskavého starého otca. „Svoje vnúčatá zbožňoval a ony jeho. Nebol pre nás autoritou, ale jednoducho dedom. Rozprával nám vzrušujúce príbehy, raz aj o tom, ako ho postrelili do nohy. Často sa s nami hrával, no používal vojenský slovník," smeje sa pani Moravec Gard. „Miloval Československo a slobodu. Žiaľ, keď umrel, mala som len deväť rokov, takže mám na neho obmedzené spomienky," hovorí.

Vnučka generála Moravca Anita Moravec Gard.

Gabčíkova neter Veronika Stranianková.

Rodný dom Jozefa Gabčíka v Rajeckých Tepliciach, časť Poluvsie.

FOTO PRÍLOHA: EVA ŠTENCLOVÁ; © AUTORSKÉ PRÁVA VYHRADENÉ

O atentáte vraj Moravec pred rodinou nezvykol veľmi hovoriť, snažil sa ju chrániť. „Bola to jeho minulosť, ktorá ho tým, ako tragicky sa to skončilo, prenasledovala celý život. Okrem toho mal vojenskú povahu, takže pracovné veci držal v tajnosti," hovorí jeho vnučka.

Dojmy z návštevy u nás má vraj výborné. Tvrdí, že tak ako Česko aj Slovensko považuje za svoj druhý domov. „Pre mňa neexistuje hranica medzi týmito dvoma krajinami," dodáva. Lásku k našim končinám vraj vštepuje aj vlastným deťom. „Rozprávame sa o tom, čo aj o mojom starom otcovi a jeho úlohe v histórii. Veľmi sa o to všetko zaujímajú," pripomína vnučka generála.

Oproti rodnému domu Gabčíka je jeho pamätník s bustou, kde sa kladú kladenie vencov za účasti 5. pluku špeciálneho určenia Jozefa Gabčíka zo Žiliny. Pred slávnostnou ceremóniou sme sa stihli porozprávať s Gabčíkovou 87-ročnou neterou Veronikou Straniankovou. Pri slovách o strýkovi ju však okamžite zaliali slzy. „Vždy, keď na neho myslím, zasiahnu ma silné emócie," povedala rozrušene. „Keď umrel, mala som dvanásť rokov. Nikdy nezabudnem, ako sa s nami pred odchodom z domu lúčil. Zobral ma na ruky a vravel, že keď sa bude ženiť, pôjdem mu za družičku. Akoby to bolo včera," spomenula jeho posledné chvíle v kruhu blízkych. „Samozrejme, neveděli sme, kam presne ide. Držalo sa to v tajnosti. Viac sme ho už potom nevideli," uzavrela dojato.

Z pohľadu histórie mal atentát na Heydricha podľa sociológa Martina Bútoru obrovský význam. Nacistické Nemecko tak dostalo obrovskú ranu. „Bez najmenších pochybností to pomohlo obnoviť predmnichovské hranice Československa a jeho uznanie," povedal. Cena za atentát v podobe 15-tisíc zavražděných ľudí fašistami na odplatu je podľa sociológa vysoká. „Vykonávateľa Gabčík s Kubišom a ostatní to brali ako misiu, ktorá sa môže skončiť tým najhorším spôsobom. Napriek tomu do toho išli. Vždy je to tak, že buď čelíte tomu, že nič neurobíte, alebo sa do niečoho pustíte a vykonáte jedinečný historický čin, za ktorý musia zaplatiť nejaké obete," myslí si.

© AUTORSKÉ PRÁVA VYHRADENÉ

Operácia Anthropoid

František Moravec

Atentát na ríšskeho protektora Reinharda Heydricha s krycím názvom operácia Anthropoid vykonali 27. mája 1942 v Prahe-Libni. Jeho autorom bol brigádny generál František Moravec (1895 - 1966), spravodajský dôstojník československej armády pôsobiaci od roku 1939 v exile. Na vojenské akcie proti nacistickému režimu mali byť využití parašutisti vysadení nad Protektorátom. Hlavnými aktérmi atentátu boli výsadkári Jozef Gabčík a Jan Kubiš, ktorí zaútočili streľbou a granátom na Heydricha počas jazdy autom v Prahe. Zranený Heydrich zomrel po lekárskom zákroku na otravu krvi. Gabčík s ďalšími šiestimi parašutistami sa skrýval v krypte chrámu. Našlo ich gestapo a kostol obkľúčilo. Útokom odolávali sedem hodín. Kubiš zomrel na následky zranení a Gabčík s ďalšími troma, aby sa vyhli zajatiu, spáchali samovraždu. Reakciou nacistov na atentát bolo zavraždenie viac ako 15-tisíc ľudí a vypálenie obcí Lidice a Ležáky.

Jozef Gabčík

JOZEF GABČÍK – muž, ktorý sa postavil Heydrichovi

autor | FRANTIŠEK CSÉFALVAY
foto a ilustrácie | z archívu SAHI

Jozef Gabčík ako mnoho iných hrdinov sa narodil a žil tak ako mnoho iných jednoduchých ľudí. Len zhodou historických okolností sa stal takým hrdinom, ktorého meno sa nachádza vo všetkých serióznych publikáciách o druhej svetovej vojne. Narodil sa v malej osade Poluvsie v okrese Žilina dňa 8. apríla 1912 ako najmladší zo štyroch detí Ferdinanda a Márie Gabčíkovcov.

V rodinnej kronike je pri jeho charakteristike uvedené: bol slobodný a zomrel hrdinskou smrťou. Jeho rodičia boli jednoduchí ľudia, mali však gazdovstvo, ktoré im umožnilo aké-také živobytie. Jozef chodil do obecnej školy v Rajeckých Tepliciach. V tom čase nebol najlepším žiakom, viac sa zaujímal o prírodu a pohyb v prírode, podobne ako väčšina jeho rovesníkov. Preto jeho otec s ním počítal, že preberie po ňom gazdovstvo. O niečo neskôr absolvoval meštianku a dve triedy odbornej železničiarskej školy v českom Kovárove, pričom bývал v Kostelci nad Vltavou.

Vojenská kariéra

Vojenskú službu nastúpil 1. októbra 1932 u pešieho pluku 34 v Košiciach. Počas prezenčnej služby absolvoval aj poddôstojnícku školu v Prešove a bol vyradený ako desiatnik. Vojenská profesia sa mu akosi zapáčila, pretože v roku 1934 podpísal zmluvu na ďalších 6 rokov. Otcovi sa to však nepodobáva, pretože Jozef mu chýbal v hospodárstve. Na jeho žiadosť sa Jozef Gabčík v roku 1937 znovu vrátil domov, resp. bližšie k domovu. Zamestnal sa v Pilinskej chemickej továrni, ktorá podliehala MNO a kde absolvoval kurz výroby bojových chemických látok a získ. prehľadu o zachovaní vojenského tajomstva. Pracoval pri reaktore na výrobu yperitu. Po zdravotnom úraze sa od decembra 1938 stal vedúcim skladu bojových otravných látok v Skalke pri Trenčíne.

20. marca 1939 – krátko po vyhlásení Slovenského štátu – prišla za ním nemecká hliadka, ktorá od neho požadovala kľúče od skladu. Gabčík odmietol kľúče vydať, preto si ich museli Nemci vynútiť násilím. Keď sa dozvedel o útokoch ľudí do Poľska, začal tiež zvažovať odchod do zahraničia. Na radu jedného skladníka uvoľnili otvory na bombách (nádržiach) s yperitom, následkom čoho plyn otrávil niekoľko nemeckých vojakov a spôsobil škodu za 50 000 RM. Po dohovore s priateľom Jánom Borušákom prekročili 5. 6. 1939 československo-poľskú hranicu. Dva týždne čakali v poľskej dedinke u Financov, potom sa dostali na čs. konzulát v Krakove, kde už od 30. apríla 1939 existovala Zahraničná vojenská skupina československá. Tam sa začiatkom júla 1939 zoznámil s čat. Janom Kubišom, so svojím neskorším spoločníkom. Po krátkom pobyte v Poľsku smerovala jeho cesta do Francúzska, do Cudzinieckej légie. Jej príslušníci mali podpísať službu na 5 rokov. Skupina osôb spolu s J. Gabčíkom odcestovala 26. júla 1939 z Varšavy do Gdyne a odtiaľ spolu so 435 čs. dobrovoľníkmi, poddôstojníkmi a vojakmi odplávali na lodi Chrobry do Francúzska. Do Cudzineckej légie vstúpil 2. augusta 1939 a bol zaradený do 1. pluku dislokovaného v pobočke Sidi-bel-Abbes v Alžírsku. Už 16. augusta 1939 vyslali 112 Čechoslovákov do arabskej osady El Arich, kde absolovali tvrdý výcvik.

Tabor Československej pr. Cheytmi – zvyšný 3. čs. divízie bol sústredené práve tu

JOZEF GABČÍK

Začala sa vojna...

Nemeckým útokom na Poľsko 1. septembra 1939 sa začala druhá svetová vojna. Potom, čo nastal vojnový stav medzi Francúzskom a Nemeckom, sa skupina Čechoslovákov vrátila 16. septembra 1939 do Francúzska, do výcvikového tábora v meste Agde, kde dostali uniformy a zbraňe. Tu sa 2. Gabčík od jedného krajana dozvedel, že jeho otec musel zaplatiť 2 000 Ks za pištole, ktoré si vzal Gabčík so sebou a hrozili mu aj väzením. Gabčíka zaradili 26. septembra 1939 do 12. roty Čs. pešieho pluku 1. kde sa stal zástupcom velitela roty.

V hodnosti rotného vykonal 9. mája 1940 prísahu v rámci 1. čs. divízie. Na druhý deň 10. mája začalo západné ťaženie Wehrmachtu. Gabčík slúžil v 12. rote 3. práporu. Do boja zasiahol 13. júna 1940 ako veliteľ guľometného družstva neďalеko rieky Marne (po boji zostalo z jeho čaty iba 14 ľudí). Potom, čo sa im podarilo prebiť sa z nepriateľského obkľúčenia, 2. Gabčík menovali za veliteľa guľometnej čaty. Po porážke Francúzska na na poslednej lodi s názvom Rod el Farag spolu s Kubišom, Opálkom, Curdom a Vačíkom dostali 12. júla 1940 do Veľkej Británie, konkrétne do provizórneho stanového tábora v Chelmondeley pri Chestri, kde prebiehal výcvik čs. jednotiek. Po vzniku 1. čs. zmiešanej brigády v lete 1940 ho zaradili ako výkonného rotmajstra k 3. rote peľašného prápору J. Začiatkom jesene 1940 ho presunuli do Leamingtonu, kde absolvoval výcvik spolu s britskou domobranou a bol nápomocný pri odstraňovaní následkov nemeckých bombardovaní. Po prvýkrát ho vymenovali 9. decembra 1940 Čs. vojenským krížom 1939. Vo februári 1941 absolvoval kurz na rotmajstrov pechoty v zálohe a 7. marca 1941 ho povýšili do hodnosti rotmajstra pechoty. Jeho žiadosť o preloženie k letectvu zamietli. Nepokoj túžbuzil so svojím zaradením do výcviku pre zvláštne úlohy. Do kurzu ho odoslali 17. júla 1941.

Nábory do špeciálnych kurzov sa začali už po odchode z tábora v Chelmondeley, kde prebiehalo formovanie jednotiek do stálych posádok. Hlavným kritériom bola dobrovoľnosť, dobrý zdravotný stav, odporúčanie veliteľa a nadriadených veliteľov. Pred zaradením do výcvikovej jednotky vie každého etre raz preveroval, ale len povrchne. Tak sa stalo, že vybrali aj psychicky a morálne zablnených jednotlivcov ako bol Karel Čurda (člen skupiny OUT DISTANCE vysadený 28. marca 1942), ktorý neskôr celú skupinu zradil. Z náboru, realizovaného v roku 1941, pochádzali príslušníci rôznych skupín v roku 1942 a na jar 1942.

Pre výcvik Čechov a Slovákov určili výcvikové stredisko v Škótsku. Bolo to dve obytovne pod jedným vedením. Výcvik bol nedbyčajne tvrdý (fyzická príprava, práca s mapou, streľba, sabotáže a destrukčný výcvik, boj muža proti mužovi „čistá zabíjačka", použitie jedov a bakérií). Na dopravenie výcviku elite vletci prechádzali parakurzom na letisku Ringway pri Manchestri. Budúci radiofi prešli špeciálnym rádiokurzom. Vletci mali v osnove základný výcvik v obsluhe rádiostanice a vysielanie a prijímanie Morse. Týmto výcvikom prešli vletci vojaci, ktorí mali byť vysadení v nemeckom tyle. Okrem toho si museli osvojiť aj domáce reálie a tieto kurzy už viedli československé orgány. Náplň dokončovacieho kurzu starostlivo II. oddelenie MNO, pík. Moravec a mjr. Stránkmüller. Frekventanti to študovali výstrižky z protektorátnych novín, správy z tlače a rozhlasu, poznatky

Pri jednom z takýchto cvičení za zbraní Karel Svoboda. V skupine Anthropoid mu napísali: Jan Kubiš.

V tychr nadeli prišlušníci škótskej gardy

atentát na Heydricha

Dr. Edvard Beneš práve vyznamenáva Jana Kubiša (Obraz zľava Jozef Gabčík)

Tieto bombardéry vysadili v protektoráte 28. - 29. 12. 1941 parašutisty Anthropoid a Silver A a B

Volyňská vnútka Jozefa Gabčíka s vloženou fotografiou jeho priateľky Lenky Kolínsk

Zásobník zo samopalu a tento ručný granát našli nacisti po atentáte na Heydricha na smrtnej ceste

Gabčíkov samopal STEN Mk. II

V protektoráte

Vyslanie skupiny s takýmto poslaním odovodnila skutočnosť, že na jeseň 1941. keď nemecké vojská víťazne postupovali na území Sovietskeho zväzu, nebolo možné prikázať z Moskvy budúcnosti. Spojenci vytýkali československej emigrácii, že nemecké vojská bojujú proti nim českými zbraňami a že vlastne Česi pomáhajú Nemcom vieť vojnu. V ZSSR dokonca uporadali výstavu ukoristených zbraní, z ktorých mnohé pochádzali z českých zbrojovníc. Svetová verejnosť nebola informovaná o českom odboji a českí a slovenskí nádenci, ktorí bojovali na západnom fronte, boli ien malou krapkou národa, ktorý sa vo svojej ilíne trpne podriadil nemeckej okupácii. Preto bol rozvoj národného odboja a prechod k veľkým akciám dôležitou a politicky nutnou vecou. Z tohto pohľadu vychádzali aj pripravovateľa atentátu na Heydricha.

Dňa 28. decembra 1941 štartovalo štvormotorové bombardovacie lietadlo Halifax na palube so sedmimi príslušníkmi výsadkových skupín Silver A, Silver B a ANTHROPOID. Zoskok dvojice Gabčík – Kubiš sa uskutočnil pri obci Nehvizdy pri Prahe (mali byť vysadení pri

o zmenách mien, názvov ulíc, správy o systéme kontroly atď. To sa dávali skupinu dohromady a boli kompletne vybavované. Tesne pred vysadením bola skupine oznámená presná úloha, odovzdali sa im adresy, šifrovací kľúč a potrebné inštrukcie.

V Škótsku teda absolvoval J. Gabčík základný výcvik a sabotážny kurz a po jeho ukončení v auguste 1941 bol frekventantom parašutistického kurzu na letisku Ringway pri Manchestri, kde absolvoval prvé zoskoky. V polovici októbra 1941 elite absolvoval v Škótsku pôdstovej špeciálny strelecký kurz, potom pôdstovej dokončoval kurz v streľbe a v narábaní s výbušninami v Londýne. Vymenovali ho za veliteľa skupiny ANTHROPOID, ktorej úlohou bolo uskutočnenie atentátu na zastupujúceho ríšskeho protektora Reinharda Heydricha. Túto úlohu mal splniť už v deň štátneho sviatku 28. októbra 1941 spolu s rotným Karlom Svobodom. Akcia mala byť realizácia na hromadný teror a masové vraždenie, ktoré Heydrich rozpútal po svojom príchode do Prahy. Vzhľadom na to, že Karel Svoboda sa pri výcviku zranil, Gabčík si vybral ako náhradníka Jana Kubiša, svojho dávneho priateľa elite z Poľska. K vysadeniu skupiny ANTHROPOID v novej zostave malo pôvodne dôjsť 7. a potom 30. novembra 1941, ale pre nepriazeň počasia sa lietadlo vrátilo späť do Veľkej Británie. Preto v tomto „zúlokanom čase" elite v priebehu novembra až do 27. decembra 1941 absolvovala dvojčlennú skupinu doplňujúci výcvik v streľbe, v práci s výbušninami, jazde s motorovými vozidlami a sebaobrane. Pridelili im krycie mená: J. Gabčíkovi „Zdeněk Vyskočil, zápočník z Prostějova" a J. Kubišovi „Otto Strnad, robotník z Brna". Ich poslaniu sa pripisoval veľký význam: pred odletom boli obídvaja prijatí aj prezidentom Edvardom Benešom.

JOZEF GABČIK

Kryvka kotela Jozefa Gabčíka

Plzni), odtiaľ sa vlakom dostali do Rokycian, kde mali kontakty s domácim odbojom (členmi strážmajster Jaroslav Nykodým a jeho kolega Ich skontaktovali sa železničiarom Václavom Stehlíkom). Po nadviazaní kontaktov s krajinu parašupnami a domácim odbojom pristúpili k príprave atentátu.

Hoci domácí odboj neboi zasvätený do atentátu, predsa len niektorí jeho predstavitelia vytušili jeho možné následky a tímcíli ich veliteľovi SILVER-u A kpt. Bartošovi, ktorý 12. mája 1942 stanícu Libuše odoslal do Londýna varovný telegram. Informoval v ňom o obavách vedúcich čínitelov odbojových organizácií a odvzdal ich žiadosť, aby cez SILVER A boi dlaný rozkaz k zákazu atentátu, alebo k zmene cieľa z Heydricha na Emanuela Moravca, popredného českého kolaboranta. Ako napíšal pojmelný odborník na túto problematiku Jiří Šolc, pík. Moravec, ktorý nal gen. Ingra o tejto záležitosti informovať, jo pred nim zatajil, dokonca ho ustál, že akcia „vstupuje do konkrétneho štádia". Plk. Moravec dokonca v tejto kamnej hre pokračoval, keď domácí odboj ušlil, že taktiu akcie nepríchádza do úvahy. Odkaz však neodvysielal cez stanicu Libuše, ako bol požiadaný kpt. Bartoušom, ale cez stanicu Věra, ktorá patrila doc. Krajinovi. Každopádne i keby tento odkaz preniesol k atentátnikom, nebol to zákaz k uskutočneniu akcie.

Atentát – ako je známe – sa uskutočnil 27. mája 1942 v Prahe-Libni, o 10:31 hod. Po zlyhaní zbrane J. Gabčíka atentát vykonal J. Kubiš hodením špeciálne pripravenej bomby pod zadnú časť auta. R. Heydrich utrpel ťažké zranenie, ktorému podľahol 4. júna 1942. Následoval obrovský teror, zastrelovanie a hádzanie atentátnikov. Nakoniec ich na stopu priviedol jeden príslušník desantu OUT DISTANCE K. Čurda. J. Gabčík a Jan Kubiš z ďalšími pomocníkmi nákoniec svoj život ukončili 18. júna 1942 hrdinskou smrťou v katedrále na Resslovej ulici.

Ako možno hodnotiť teroristický čin vo vojne? V priebehu vojny potrebu konania teroristickej činnosti domácého odboja pravdelne odzrazovavala predovšetkým armáda. Zahraniční spojenci Československa chápali teroristickú činnosť ako celkom normálnu a prirodzenú súčasť vojenskej aktivity. Bola predsa vojna a atentát s politickou motiváciou, ktorý je v normálnom živote v mieri posudzovaný podľa trestného zákonníka, uvidel z vojenský akt. Preto z hľadiska českého domácého odboja nestojí otázka tak či to bolo správne, ale či to bolo potrebné vykonať vtedy, keď s jeho nadasvaním domácí český odboj nesúhlasil. A ako pozníme neskoršie dianie, ani nebol pripravený na odvetu nacistov. Atentát na Heydricha totiž nemožno oddeliť od následkov, od odvety, ktorú každý súdny človek neohol očakávať a nepochýbne to vedel aj prezident Beneš. Nie nadarmo po uskutočnení atentátu sa od neho dištancoval a tvrdil, že nevedel o jeho príprave a že z Londýna nebol daný taký príkaz. Naznačuje to svedectvo dr. Huberta Ripku, ktorý s ním pohovel v dňoom rozhovore 27. júna 1942, nesiac po atentáte. Až neskôr a až vtedy, keď sa ozývala medzinárodná verejnosť a kladne ocenila tento čin, sa prihlásil k politickému významu tejto akcie a vlastne k autorstvu na atentáte. Medzinárodný ohlas, v ktorom však rezonoval aj protest proti vyhladeniu Lidic a Ležákov, vyúčlal v presadzovaní čs. požiadaviek v rokovaniach so spojencami, predovšetkým s Veľkou Britániou. Že to nebol veľmi úspešne, svedčí aj skutočnosť, že Veľká Británia odvolala 5. augusta 1942 svoj podpis pod Mnichovskou dohodou a 29. septembra sa k tomuto kroku pripojili aj Francúzsky národný výbor.

Atentát na Heydricha bol prinajmenšom rozporuplný čin. Nie z hľadiska koncových realizátorov, teda tých, ktorí toho panstvného najväčšie dlia plnili svoju vojenskú povinnosť, ale tých, ktorí túto akciu pripravovali v pohodlných londýnskych pracoviskách. Ne uskutočnenie akcie, ale jeho nesprávne načasovanie, resp. uskutočnenie bez ohľadu na stav a mienku domáceho odboja, možno vytýkať zodpovedným čs. činiteľom v Londýne.

J. Gabčík, J. Kubiš spolu s prevažnou väčšinou ostatných príslušníkov odboja boli statoční vlastenci, nebojácni a disciplinovaní vojaci a museli si byť vedomí, že ide na istú smrť a nedožijú sa konca vojny. Patrí im naša úprimná úcta a vysoké uznanie i po 65 rokoch.

Dr. Edvard Beneš

Pamätník venovaný Jozefovi Gabčíkovi v Žiline

Dnes je poprvé zveřejněna její fotografie v médiích. Foto: Archiv P. Černého

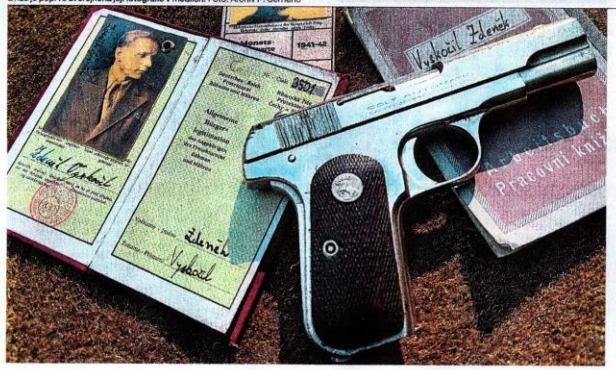

539 370 Výrobní číslo pistole nakonec vedlo k jejímu nalezení. Pravost potvrzuje i několik dalších vyražených značek a ještě ji ověří kriminalistický ústav. Foto: Archiv Pavla Černého

Nejslavnější pistole

Historický objev. Našla se zbraň, kterou se zabil Jozef Gabčík. Střílel s ní i po Heydrichově řidiči.

Ivan Brezina
redaktor MF DNES

Pistole československého parašutisty Jozefa Gabčíka přesně před osmdesáti lety střílela v zatáčce v pražské Libni.

Dlouho byla považována za ztracenou. Dnes se objevuje v dokumentárním filmu „Anthropoid: zatáčka aneb zabili jsme Heydricha", který natočil policejní podplukovník ve výslužbě a expert na zbraně Pavel Černý se svými kolegy.

„Jde o naprosto přelomový objev," shrnuje historik Jaroslav Čvančara. V diskusích na sociálních sítích je Gabčíkova osobní zbraň nazývána „svatým grálem československého protinacistického odboje". Osud Coltu 1903 Hammerless Pocket výrobního čísla 539 370 je přitom dodnes plný nejasností a bílých míst.

Zajímavé je, že Gabčíkova zbraň je niklovaná, tedy blýskavě stříbřitá. Pro práci agentů výsadkářů se svou nápadností vlastně nehodí.

„Vysvětlení je jednoduché," říká Černý. „V době přípravy atentátu nebyly v Británii k dispozici výkonné samonabíjecí pistole. Tamní Oddělení pro zvláštní operace je proto získalo nákupem na civilním trhu v USA. Pro původní civilní použití niklování nejen nevadilo, ale dokonce zvyšovalo atraktivitu zbraně."

Střelba na Kleina

Ze zprávy gestapa víme, že Gabčík z pistole 27. května 1942 několikrát vystřelil na řidiče Johannese Kleina, který po Kubišově vržení bomby pod Heydrichův mercedes oba atentátníky pronásledoval. Klein byl z coltu dvakrát zasažen do nohy. Podle některých zdrojů měl Gabčík střílet dokonce i na zastupujícího říšského protektora, v tu chvíli už smrtelně zraněného výbuchem.

O tři týdny později pak parašutisté v kostele v pražské Resslově ulici svedli nerovný boj s německou přesilou. Šest z nich v bezvýchodné situaci zvolilo sebevraždu. Pět se podle pitevních zpráv zastřelilo pistolemi slabší ráže 6,35, jejichž menší střely jim zůstaly v lebkách. Pouze u Gabčíka prolétla kulka větší ráže 7,65 skrz hlavu. Tento detail potvrzuje, že ukončil život právě svým silnějším coltem.

V dobyté kryptě pak nacisté nalezli deset pistolí a jeden revolver. Prozkoumal je kriminalistický ústav v Berlíně. Vzhledem k významu Heydricha coby jednoho z nejvýše postavených úředníků a architektů nacistického režimu to jistě probíhalo velmi důkladně. Ve výsledné zprávě je zmiňován i colt s číslem 539 370. To vylučuje možnost, že by právě tuto pistoli v kryptě ukradl dlumočník gestapa a kolaborant Josef Chalupský, který se po válce k odcizení jedné zbraně přiznal.

Po prozkoumání byly věci nalezené v kryptě coby předměty doličné uskladněny v úřadovně gestapa pražském Petschkově paláci. Co se tu s Gabčíkovou pistolí stalo na konci války, netušíme. Buď ji v květnu 1945 jako „trofej" zabavil některý z českých povstalců, nebo byla naložena do nákladního auta, které na rozkaz generála Karla Palečka věci po parašutistech odvezlo do hlavního štábu armády v Dejvicích.

V soupisu materiálu z Petschkova paláce není pistole výslovně uvedena, což umožňuje obě verze příběhu. Znovu se objevuje až v roce 1947, kdy získala takzvanou tormentační značku státní zkušebny.

Byla tedy zlegalizována pro střelbu a následně možná používána pro služební potřeby armády nebo policie. Jisté to ale nevíme. Proč tak slavná zbraň nebyla hned po válce vystavena v muzeu? „Zpráva gestapa tehdy ještě nebyla známa, a tedy ani číslo konkrétní Gabčíkovy pistole," vysvětluje historik Jaroslav Čvančara, „tehdejší vlastník ji tedy neměl podle čeho poznat."

Nakonec se colt dostal ke sběratelí, který dnes nechce být jmenován. „Musel by čelit nároku zvědavců a zájemců o koupi," vysvětluje Černý. „A přitom dlouho netušil, jaký poklad má doma."

Majitel to zjistil až před několika lety – opět díky číslu zbraně. V rámci přípravy dokumentárního filmu o atentátu Černý letos výrobní čísla zbraní parašutistů zveřejnil v odborném časopise Zbraně a střelivo. „V článku jsem si posteskl, jaká je škoda, že se Gabčíkův colt už asi nikdy nedohledá," říká. „Jeden známý mi odepsal, že nemám pravdu – že existuje. Když mi tvrdil, že pistoli vlastní náš další společný známý, nevěřil jsem svým uším. Majitel mi ale později sám zavolal a řekl, že ho nás připravovaný film přesvědčil, aby slavnou pistoli ukázal veřejnosti."

Operace Anthropoid 80 let

Vlastník slavné zbraně svolil, aby Černý z coltu vystřelil na terč v podobě Heydrichovy hlavy. „Ve filmu jsme tak symbolicky zavřšili to, co se Gabčíkovi před osmdesáti lety bohužel nepovedlo," říká Černý „určitě by z toho měl radost."

Pravost legendárního coltu je potvrzena z řady nezávislých historických pramenů. Kromě čísla 539 370 ji dokazuje i několik dalších vyražených značek. Značka britské nákupní komise je na levém předním kořeni lučku (spouště). Značka VP („Verified Proof") v trojúhelníku je interní ověřovací symbol firmy colt. Písmeno T nahoře je osobní značka kontrolního pracovníka výrobce Samuela Thibodeona, který zbraň kdysi expedoval.

Aby se ale vyloučila jakákoli pochybnost, bude tedy zbraň ještě prověřena kriminalistickým ústavem.

Hrdina Jozef Gabčík pomohl zneškodnit říšského protektora Reinharda Heydricha. Foto: ČTK

Natáčení Expolicista Pavel Černý drží při natáčení filmu samopal stejného typu, jaký měl Gabčík. Foto: Archiv

Dokument o Anthropoidu

„Dokumentární film Anthropoid: zatáčka aneb zabili jsme Heydricha" je ode dneška k vidění na youtubovém kanálu a facebookovém profilu Tactical Training SWAT7. Natočil ho bývalý policista Pavel Černý a objevuje se tam i maketa Heydrichova auta. Více informací o zbraních použitých před 80 lety československými parašutisty k útoku na zastupujícího říšského protektora přinese zítřejší vydání magazínu Víkend Mladé fronty DNES v rozhovoru právě s Pavlem Černým.

Heydrich měl zemřít 28. října

Terč Heydrich měl přezdívku „kat českého národa". Foto: Archiv

V září 1941 byl dosavadní protektor Konstantin von Neurath odeslán na dovolenou „ze zdravotních důvodů".

Jako jeho zástupce přijel 27. září 1941 do Prahy SS-Obergruppenführer Reinhard Heydrich.

V den příjezdu nechal Heydrich zatknout a později popravit předsedu vlády generála Aloise Eliáše, který byl podezříván ze spolupráce s odbojem. O den později bylo vyhlášeno stanné právo.

V Londýně se na základě zpráv o teroru uskutečnila už po pár dnech, 3. října 1941, porada zpravodajců pod vedením Františka Moravce, na které bylo rozhodnuto o provedení odvetné akce.

Cílem se měl stát Karl Hermann Frank (ministr pro protektorát) nebo právě Reinhard Heydrich. Datum útoku bylo symbolicky stanoveno na 28. říjen.

Operace dostala krycí označení Anthropoid a měla být provedena dvojicí vojáků, kteří budou v civilu vyvazení padákem v protektorátu. Vybráni byli rotmistr Josef Gabčík a rotný Karel Svoboda. Následně byli odesláni na výsadkový výcvik, ale během něj se Svoboda zranil a byl nahrazen rotmistrem Janem Kubišem.

Kvůli zraněné Svobody a nedostatku vhodných letadel nabrala operace zpoždění. K odletu skupiny Anthropoid došlo až v noci z 28. na 29. prosince 1941.

Osudná zatáčka

Existovalo několik míst a způsobů, jak provést útok na Heydricha. Nakonec zvítězil plán útoku na automobil v místě, kde musí výrazně přibrzdit. Byla vybrána zatáčka u Vychovatelny v Praze-Libni, kudy jezdil ze svého sídla v Panenských Břežanech na Hradčany.

Dne 27. května 1942, několik málo minut po půl jedenácté, zpomalil protektorův vůz, řízený jeho osobním strážcem Johannesem Kleinem, v ostré zatáčce. Tohoto okamžiku využil Gabčík, jehož úkolem bylo Heydricha z bezprostřední blízkosti zastřelit. Jeho samopal se zaseklo. Automobil ujel několik metrů, než jej Jan Kubiš zasáhl speciálně upravenou bombou s nárazovým zapalovačem. Přestože nedopadla dovnitř vozu, exploze poničila jeho pravou zadní část.

Střepiny zasáhly Heydricha do pravého boku a lehce na obličeji poranily i samotného Kubiše. Po výbuchu oba parašutisté urychleně opustili místo útoku. Gabčík ještě při útěku postřelil Heydrichova osobního strážce Johannese Kleina. Heydrichův stav se sice postupně zlepšoval, nakonec však dostal otravu krve a 4. června 1942 následkům zranění podlehl. (row)

Jozef Gabčík († 30) spáchal atentát na Heydricha († 38) • Historici odhaľujú jeho tajomstvá

Ako zasiahlo jeho rodinu potopenie Titanicu

Adolf Slamka (89) si náhlu vojnu pamätá z detstva, keď mu sedával na kolenách.

Autor: rú Foto: autor, wikipédia, getty images, Slamka

POLUVSE - Verfiel pátranie po tajomstvách hrdina. Výsadkár Jozef Gabčík († 30) bol v roku 1942 účastníkom operácie Anthropoid, počas ktorej v Prahe spáchal atentát na zastupujúceho říšského protektora Reinharda Heydricha († 38). Po odvážnom Slovákovi naša armáda premenovala elitnú bojovú jednotku výsadkárov na 5. pluk špeciálneho určenia - Žilinský pluk Jozefa Gabčíka. Statočný vojak zahynul krátko po atentáte, keď ho spolu s ďalšími výsadkármi našli v ich pražskom úkryte nacisti. Bol to bezpochyby hrdina, ktorého život je dodnes opradený mnohými tajomstvami. Môžeme napríklad vie, ako sa jeho rodina zachránila pred potopením na Titanici...

Jozef Gabčík († 30) sa predstavil tým, že spáchal atentát na najdôležitejšie osobu Hitlerovej vojenskej mašinérie SS Reinharda Heydricha († 38). Bol to bohatiak čo československého odboja, ktorý sa výrazne zapísal do dejín 2. svetovej vojny. „Misiac po atentáte odstúpili Britti a Francúzi od Mnichovskej dohody, čím došlo k zabezpečeniu znovuobnovenia Československa v jeho pôvodných hraniciach, s výnimkou Podkarpatskej Rusi," hovorí historička Soňa Vanovčanová (46), ktorá pracuje ako tajomníčka Klubu ilinských výsadkárov Jozefa Gabčíka. Atentát mal však dosah aj na vojnu, pretože vďaka nemu mohlo dôjsť k víťazstvu spojencov. Odvážny čin Slováka prepísal dejiny sveta a už nikdo bližšie obzvláť v jeho rodnej obci Poluvsie (okr. Žilina), kde ešte stále žijú jeho príbuzní. V súvislosti s príbuznostnom však vyplávali na povrch tajomstvá, ktoré boli dotiaľ zapečatené tiež v archíve rodiny. Jozef Gabčík sa totiž neurodil v dome pri hlavnej ceste, ako sa oficiálne prezentuje, ale v najstaršej časti dediny. Ďalším tajomstvom je, že jeho príbuzná zahynula na Titanici, keď členovia rodiny sa však zachránili.

Nepustili ich na loď

Tajomstvo o tragédii, ktorá zasiahla aj rodinu elitného vojaka, bolo dotiaľ uložené tiež v rodinných archívoch. Príbuzní z otcovej strany si však z rozprávania rodiny na odiaľ okolo potopenia zachovali kde pamätajú. „Ja som ako dieťa počúval Jozkovi Gabčíkovi na kolenách. Bol veľmi spolu aj na vojne, bol som ešte malý chlapec a Jozka tam volal družbu. Bol veselý a temperamentný, známy tým, že sa vie na zábavách aj pobiť," spomína sa Adolf Slamka (89). Tetke spolu s prvorodeným Jozefa Gabčíka je bol vlastná mama Anna Slamková, rodená Gabčíková. Z tejto vetvy pochádza aj Mária, ktorá mala byť na Titanici a prevážal veci príbuzných starých rodičov Adolfa. Tí sa podľa jeho rozprávania na loď nedostali. „Chceli sa dostať do Ameriky, ale niečo sa tam stalo a vlakých na Titanic nepustili. Na loď nastúpili iba batožina, a tá skončila všetka na dne oceánu, už svoje veci nikdy nevideli," hovorí Adolf. Rodina predpokladá, že ak ich na loď nepustili, ale batožinu im nevyložili, musela na loďi zostať nejaká časť rodiny, inak by im osobné veci vrátili. Na loď podľa rodiny mala nastúpiť aj príbuzná Mária, po stroskotaní Titanicu sa ju pokúšali kontaktovať, ale navždy zmizla. Rodina preto predpokladá, že tragicky zahynula a bola pochovaná s batožinou na dne oceánu.

Kde má rodný dom?

Za rodný dom Gabčíka sa oficiálne považuje malá stavba pri hlavnej ceste, kde niekoľko rokov visí aj pamätná tabuľa. Tá sa však pravdepodobne bude premiestňovať, o čom medzi najnovší výskum Vanovčanovej. „Podľa údajov z matrík máme informácie, že Jozef Gabčík sa narodil v dome v najstaršej časti Poluvsia," vraví. O mieste pôvodného narodenia rodiť diskusie aj samotní príbuzní. „Jozef, na ktorého sme tu všetci veľmi hrdí nielen v rodine, ale aj v celej dedine, sa narodil v dome, kde bola predtým poštárova chvojnica a mažiar. Boli rekonštruovaní a práve v zadnej časti domu sa mal presne narodiť. Podľa mňa by mala byť pamätná tabuľa premiestnená," myslí si Miloš Tkáčik (46), príbuzný Jozefa Gabčíka. Pri narodení výsadkára sa oficiálne nepresne uvádza aj dátum narodenia, podľa kostolu sa mal narodiť 8. apríla. „V skutočnosti sa narodil 7. apríla 1912, práve na Veľkonočnú nedeľu, čiže 31 aj o jeden deň dlhšie."

Gabčík sa v skutočnosti narodil 7. apríla 1912.

ATENTÁT na Zastupujúceho říšského protektora

Leták vydaný K. H. Frankom, ponúkajúci odmenu vedúcu k dolapeniu atentátnikov.

VIDEO NAJDETE NA ČAS www.cas.sk/gabcik

Atentát na Heydricha bol spáchaný v máji 1942 v Prahe.

Operácia Anthropoid

- Parašutisti vysadení z lietadla, Slovák Jozef Gabčík a Čech Jan Kubiš, 27. mája 1942 v Prahe zaútočili na nacistického pohlavára Reinharda Heydricha.
- Gabčíkovi zlyhal samopal, a preto Kubiš hodil na Heydrichove auto granát.
- Heydrich podľahol zraneniam 4. júna.
- Väčšia časť vyslaných Gabčíka, Kubiša a 5 ďalších parašutistov 18. júna v úkryte v kostole.

Súpis článkov o osobnosti (výber)

CSÉFALVAY, František. Jozef Gabčík : muž, ktorý sa postavil Heydrichovi. Historická revue : časopis o dejinách a spoločnosti, roč. 18, č. 4 (2007), s. 19-23.

ŠIMONČIČ, Andrej. Patriot. Život : ľudia, zaujímavosti, príbehy, roč. 57, č. 24 (2007), s. 42-44.

PAVLÍK, René. Na zamyslenie pre historikov : falošná legenda - Jozef Gabčík. Literárny (dvoj)týždenník : časopis Spolku slovenských spisovateľov, roč. 21, č. 15-16 (2008), s. 9.

HAIDLEROVÁ, Alica. K výročiu smrti parašutistu Jozefa Gabčíka. Kultúra : dvojtýždenník závislý od etiky, roč. 12, č. 13 (2009), s. 11.

KRČMÁRIK, Radovan. Na Gabčíkov čin sa nemožno dívať dnešnými očami. Pravda, roč. 29, č. 91 (17.04.2019), s. 16-17.

ŠTENCLOVÁ, Eva. Vnučka strojcu atentátu na Heydricha navštívila rodný dom Jozefa Gabčíka. Pravda, roč. 29, č. 67 (20.03.2019), s. 6-7.

HALAJ, Dušan. Jozef Gabčík, muž výnimočných činov. Žilinský večerník : týždenník severného Slovenska, roč. 28, č. 18 (30.04.2019), s. 20-21.

ROJ. Ako zasiahlo jeho rodinu potopenie Titanicu : Jozef Gabčík (†38). Historici odhaľujú jeho tajomstvá. Nový čas : nezávislý denník, roč. 32, č. 107 (22.04.2022), s. 12-13.

BREZINA, Ivan. Nejslavnější pistole : historický objev. Našla se zbraň, kterou se zabil Jozef Gabčík. Střílel s ní i po Heydrichově řidiči. Mladá fronta dnes, roč. 33, č. 123 (27.05.2022), s. 3. Fotografie

Jozef Gabčík

fotografie

(výber fotografií z archívu historika Dušana Halaja)

výstava pri príležitosti 105. výročia narodenia Jozefa Gabčíka
Krajská knižnica v Žiline, 2017, autor výstavy historik Dušan Halaj

Františka Jankechová, Gabčíkova sestra

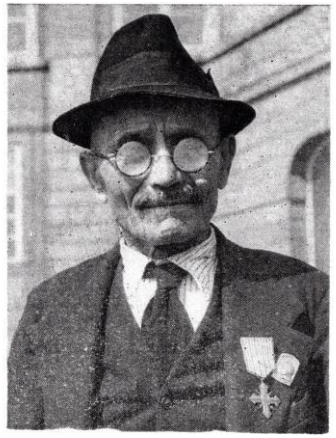

Otec František Gabčík

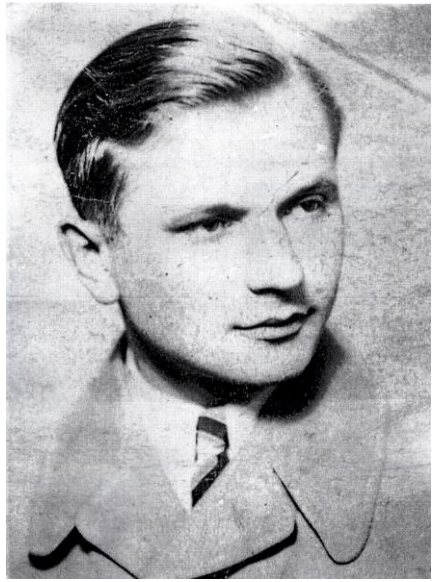

Jozef Gabčík

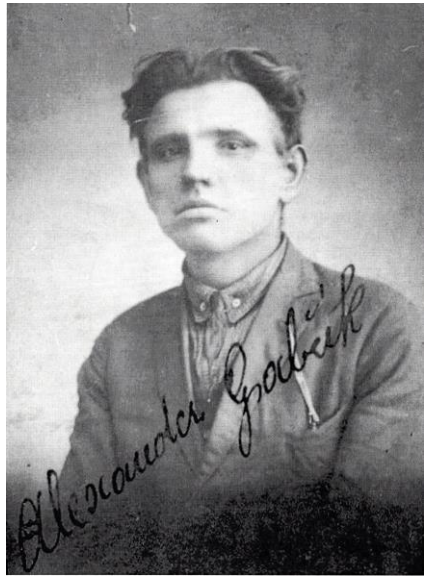

brat, Alexander Gabčík (1899 – 1967)

VŠEOBECNÁ ŽIVNOSTENSKÁ ŠKOLA POKRAČOVACÍ

Vysvědčení na odchodnou.

Josef Gabčík

Vysvědčení z učenia v Kostelci n/V

záverečné vysvedčenie Jozefa Gabčíka
Všeobecná živnostenská škola
Kovářov 1929

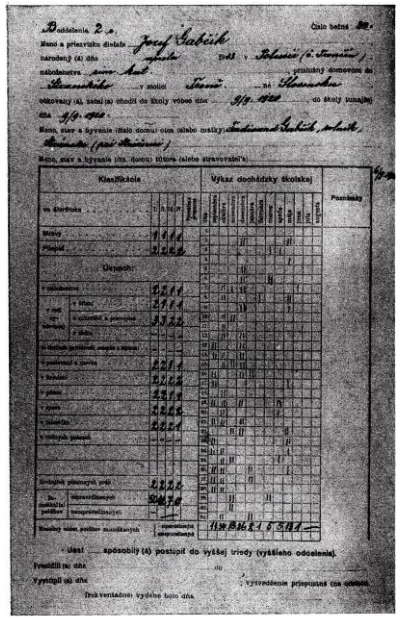

Vysvedčenie z 2. triedy

vysvedčenie Jozefa Gabčíka
Obecná škola, Rajecké Teplice – 2. trieda

diplom Slovenskej ligy v USA vydaný
Ferdinandovi Gabčíkovi - 4. augusta 1919

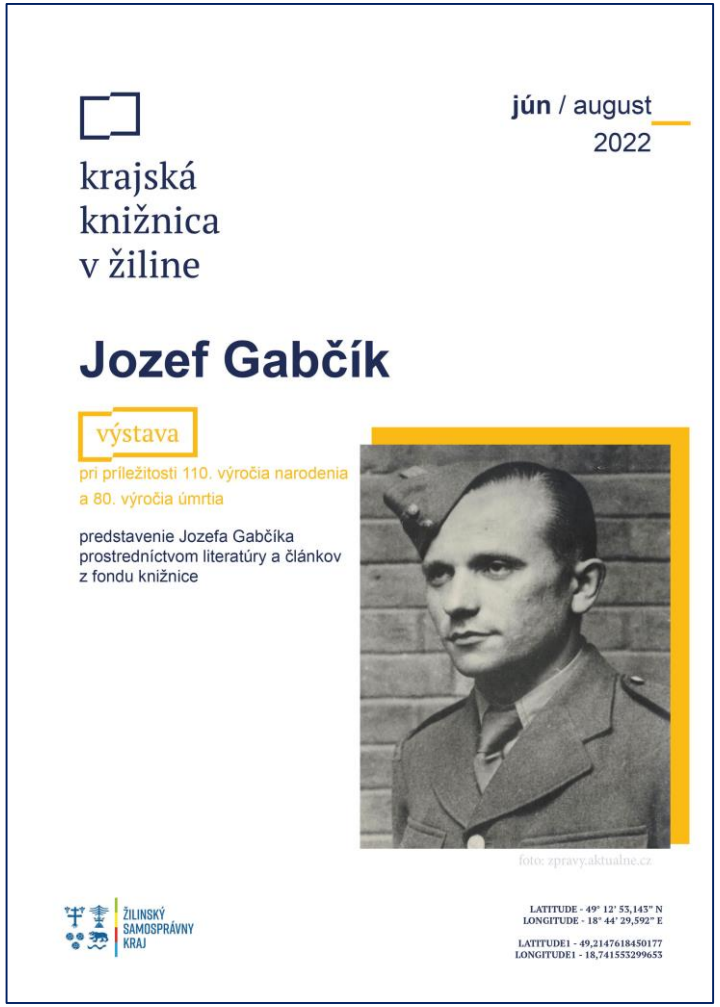
krajská
knižnica
v žiline
jún / august
2022
Jozef Gabčík
výstava
pri príležitosti 110. výročia narodenia
a 80. výročia úmrtia
predstavenie Jozefa Gabčíka
prostredníctvom literatúry a článkov
z fondu knižnice
foto: zpravy.aktualne.cz
ŽILINSKÝ
SAMOSPRÁVNY
KRAJ
LATITUDE - 49° 12' 53,145" N
LONGITUDE - 18° 44' 29,592" E
LATITUDE1 - 49,2147618450177
LONGITUDE1 - 18,741553299653

Použitá literatúra

Encyklopédia Slovenska 2 E-J. 1. vyd. Bratislava: Veda, 1978. 531 s.

Reprezentačný biografický lexikón Slovenska. 1. vyd. Martin: Vydavateľstvo Matice slovenskej, 1999. 384 s. sISBN 8070905379

Encyclopaedia Beliana : slovenská všeobecná encyklopédia. 4. zväzok, Eh-Gala. 1. vyd. Bratislava: Encyklopedický ústav SAV, 2005. 698 s. ISBN 8022408476

Biografický lexikón Slovenska. III, G-H. Martin: Slovenská národná knižnica, 2007. 739 s. ISBN 9788089023967

EMMERT, František. *Atentát na Heydricha*. Brno: B4U Publishing, 2008. 95 s. ISBN 9788087222003

LEIKERT, Jozef. *Osudy osobností Slovenska*. Prvé vydanie. Bratislava: Ikar, 2020. 414 strán. ISBN 9788055170305

JANČULOVÁ, Ivana. *Kalendárium : výročia osobností okresu Žilina a Bytča v roku 2022*. Žilina: Krajská knižnica v Žiline, 2022. 94 strán.

Úvodný panel, portrét Jozefa Gabčíka, Akad. maliar Stanislav Lajda

Fotografie, archív historika Dušana Halaja

Úsek regionálneho výskumu, dokumentov a informácií

2022